

2019 kora nyarán, ide, Debrecenbe, telefonjában az utolsó képek között e találkozó fotói láthatóak.

Végigenni egy menüsört, azaz megkóstolni egymás tragédiáit, élethazugságait, miközben a White Box étteremben a képzeletbeli elit szertartásrendje szerint felidézük az éppen aktuális kulturális kódokat, de szinte minden csak egy falat finom étellel vagy minőségi borral élvezhető. A kirakatélet is itt, a White Boxban nyer értelmet, ebben az akváriumszerű térben, ahol a nagyhal megeszi a még nagyobb halat.

A Nagytemplom előtt volt egy rövid ideig használt, majd gyorsan befalazott aluljáró. Ezt Térey a *Jeremiás avagy Isten hidege* című misztériumában kiszabadította, és tovább építette, azaz megteremtette minden debreceni álmát, a metrót. Mindez a jövőben játszódik, de évszázados múltira van alapítva. Az Isten hidegét idéző cím ellenére a darab az augusztusi forróságban játszódik, tehát a hideget nem Celsiusban mérik, hanem valami másban. A dráma városszociológia és várostörténelem is, miközben mégis csak magát Jeremiást, az országgyűlési képviselőt ismerjük meg, és persze a vidéki Magyarországot is. Térey verseiben, prózájában számtalanszor tért vissza szülővárosába, a kálvinista Rómába, a Kéttalom utcai házhoz, identitása origójához. Számára mindig meghatározó az időjárás emberre gyakorolt hatása, *A Legkisebb Jégkorszakban* a fagy, a *Jeremiásban* a hőhullám, az *Asztalizenében* a vihar teszi próbára az embert, míg a verseiben számtalanszor idézi meg a gyönyörűséges őszt, a szeptembert, amikor született, amikor hazahozták a Boldogh-házba, ahonnan elindult egy kivételesen tehetséges és termékeny élet.

„Ez a föld gondolkodtat, levegője táplál”

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS TÉREY JÁNOSRÓL BAZSÁNYI SÁNDOR, LANCZKOR GÁBOR, PAPP ANDRÁS,
POÓS ZOLTÁN ÉS FODOR PÉTER RÉSZVÉTELÉVEL*

Fodor Péter: A nemrégiben napvilágot látott *Szükséges fölösleg* című gyűjteményes kötet tanúsága szerint Térey Jánossal először 1993-ban készült hírlapi interjú. 23 éves volt akkor, a *Szétszóratás* és *A természetes arrogancia* költője, a beszélgetést a New York Kávéházban rögzítették, melynek akkoriban törzsvendége volt. Én 2005-ben a már beérkezett íróval készítettem levélinterjút az *Alföld* számára, személyes ismeretség nélkül, első találkozásunkra a közös szövegünk megjelenése után, annak apropóján került sor. Mai beszélgetőtársaim többségének jóval régebbi emlékei vannak közös barátunkról.

Poós Zoltán: Jánossal – közös legendáriumunk szerint – először a debreceni IPK-ban voltunk egy légtérben, még 1988 decemberében egy Sexepil-koncerten, de valójában már hónapokkal korábban, márciusban, a Budapest Sportcsarnokban elviekben

* A Térey Könyvünnepek keretében 2022. szeptember 14-én Debrecenben, a Déri Múzeumban elhangzott beszélgetés szerkesztett változata.

láthattuk egymást a Depeche Mode egyik fellépésén. Később, 1991-ben a New York Kávéházban mutatott be minket egymásnak Kemény István. 1992 első hónapjaiban leveleztünk is, majd azon a nyáron Budapestre költöztem, és onnan gyakorlatilag alig volt nap, hogy ne találkoztunk volna. Voltak a Kurzus-keddek a Művész Cukrászdában, a csütörtökök a New York Kávéházban, a szombat estéket eleve együtt töltöttük, hol a Bécsi Kávézóban, hol a Csarnok Étteremben, hol a Párizs-Texasban találkoztunk, egy időben még vasárnap délben is együtt ebédeltünk. Pénteken viszont biztos nem láttuk egymást, ő akkor a Savoy nevű társasággal mulatott, itt régi, még a középiskolai évek alatt megismert, egykor a budapesti Kölcsey Gimnáziumba járt barátaival *tolta a dominót*. Lehetséges, hogy Papp Andrással én ismertettem meg Jánost, sőt talán Szénási Miklóssal is.

Jánosról az első pillanattól kezdődően tudható volt, hogy költő. Zakóban járt, az említett New York Kávéházban kellett találkozunk. Amikor 1992-ben megmutatta nekem *A természetes arrogancia* kéziratát, nem jutottam csak a feléig, mikor bezárt a kávéház, végigmentünk a Dohány utca sarkától Újlipótvárosig, s nem talált egyetlen olyan helyet sem, amely méltó lett volna ahhoz, hogy én a verseskötetét végigolvaszam. Elképesztő volt az öntudata, a készülése erre a pályára. Szerintem ő már az első kötetével is kész volt, parádés bemutatkozás volt a *Szétszórás*, bár ő ezt nem tartotta különösebben sikerültnek. Az első prózai szövegéről, a *Café Autodafé*ról hasonlóan vélekedtem, ő ezt sem tartotta elég jónak, ezért többször átírta, ebből lettek a későbbi Termann-szövegek. Olyan bika öntudata volt, hogy az első könyvének a borítóját rámásoltatta egy pólóra, és volt, hogy abban jelent meg a New Yorkban. Elképesztő vehemenciával vetette bele magát az irodalmi életbe. Felkereste Vas Istvánt, a *Holmi* szerkesztőit, mindenkivel találkozott. Lángoló tekintetű, iszonyú dinamikus személyiség volt. Ahogy megszólalt húszévesen, azzal a választékossággal, barokkos pompával, ahogy előszóban keverte Szomoryt, az irodalomtörténet nyelvét és a popkulturális utalásokat, az már akkoriban zengő-bongó, gyönyörűséges nyelv volt – meg kell valljam: én elájultam tőle. Akárhány konfliktusom volt vele, akkor is imádvá hallgattam a szövegeit, mert káprázatosak voltak, s ezeknek a szövegeknek csak egy részét írta könyvbe. Diktafonnal kellett volna járni valakinek körülötte, mondjuk egy titkárnak, akire ő egyébként tényleg mindig is vágyott, húszévesen is. Be akart robbanni a magyar irodalomba, és be is robbant. Sikerült neki. *A természetes arroganciával* 1993-ban ő sztárstátuszba került. Legalábbis abban az értelemben, hogy a nála idősebb generáció jegyzett szerzőivel emlegették együtt, Kukorelly Endrével, Parti Nagy Lajossal, Garaczi Lászlóval, a kanonizációja nagyon gyorsan megtörtént – s ezt tudta is magáról.

Papp András: Valóban Zoli mutatott be egymásnak bennünket, 1992-ben Tatán, a József Attila Kör táborában. Lehet egyébként, hogy már korábban is találkoztam Jánossal, bár először csak a könyvével. Valahol a Váci úton működött akkoriban egy nagy lerakat egy óriási üzemszarnokban, amit berendeztek könyvekkel, és frissen megjelent könyveket is nagyon hamar leáraztak. Ott került a kezembe a Cserépfalvi Kiadó által megjelentetett *Szétszórás*. A rendszerváltás időszakában a Cserépfalvi lehetőséget adott fiatal szerzőknek is, kis terjedelmű, füzetszerű könyvek megjelentetésére, ezek közé tartozott János kötete. Elolvastam a fűlszövegét, meglepett, hogy 1970-ben született, debreceni, és én még nem hallottam róla. A városhoz kötődő fiatal szerzőket

én ugyanis az Alföld Stúdió révén, melynek a nyolcvanas évek végén a tagja voltam, ismertem. Úgy emlékszem, még azon a nyáron, már a *Szétszóratás* elolvasása után találkoztam Jánossal személyesen. Visszatérve Tatára: nagyon sok hasonló típusú, érdeklődésű emberrel lehetett akkoriban találkozni egy irodalmi táborban, egy volt ő is közülük, akkor azért még nem lehetett tudni, hogy majd barátságot kötünk. Egy nagyon tudatos ember képét őrzöm magamban, s azt az attitűdöt, amit képviselt, én olykor kritikával is illettem. Nekem egyfajta sznobériának is tűnt a megjelenése, a pózai, de tagadhatatlan, hogy nála tudatosabb költővel én életemben nem találkoztam. Nagyon hamar világossá vált, hogy ő jó értelemben építi a karrierjét, amelynek többek között része volt a névváltoztatása, a Pestre költözése, a kapcsolatai, az a mód, az a hang, ahogy, amivel ő a magyar irodalomba belépett. Én később szerzőtársként tanúja voltam annak is, hogy ez emberfölötti munkabírással, elképesztő teljesítőképességgel párosult. Ha kellett, aszketikusan is tudott élni, máskor meg bohémként, ha úgy lehetett. A munka, az irodalom elsődleges volt nála.

Poós Zoltán: Érdeemes hozzátenni, hogy az induló fiatal írók-költők óhatatlanul egy kicsit modorosak – ezzel szerintem egyáltalán nincs baj. De Jánosnál ez is ironikus volt. Amit András modorosnak ítélte, ahhoz szerintem János egyszersmind ironikusan viszonyult. Az említett JAK-táborban volt egy cica-poszter főlrakva a falra. János ezt a macskát elnevezte Techno Catnek, stílusos napszemüveget rajzolt neki, borotvahabot fúj rá, s állandóan azzal macerált, hogy köszönjek Techno Catnek, mert szomorú. Azt, hogy neki megvolt a sarokasztala a New Yorkban, remekül ellenpontosította az efféle szórakoztató, vicces, a kamasz diákcsínyeket idéző ötleteivel. A kamaszosság nem tűnt el egyébként később sem teljesen belőle: friss humorral, kíméletlen kritikával tudott mindenkit megsemmisíteni, majd utána megölelni. Szerintem nem póz volt ez nála, mivel nagyon játékosan tudta ő ezt kezelni.

Lanczkor Gábor: Én 11 évvel vagyok fiatalabb Jánosnál. Amikor költőként indultam, ő már egy beérkezett szerző volt. Akkoriban a fiatal magyar irodalomban a nyelvjátékos, ironikus költészet divott. Egy pályakezdő költő persze általában szembe próbál menni azzal, ami éppen van, így nekem természetes volt, hogy az origó az Térey János költészete: a kemény, nagyon jó értelemben vett retorikus, erős nyelve. Ebben az időszakban mindösszesen egyszer találkoztunk: ő arrogáns harmincas, én arrogáns húszéves, ennek megfelelően csattanás volt ez az alkalom. Barátságunk Stuttgartban indult, ahol egykori ösztöndíjasként mindketten egy fölolvason vettünk részt. Nem kívánnám véka alá rejteni, hogy János tudott azért nehéz ember is lenni. Fordulópont volt a barátságunkban, amikor egyszer nagyon „belém mászott” a budapesti Bajcsy-Zsilinszky úti Egri Borozóban. Piszkált, bántott, s egyszer csak váratlanul nekem szegezte a kérdést: „De azért gagyit nem írtam soha, ugye?!” Amire én azt válaszoltam: „De, a rapverseket.” S ez a replika nagyon telibe találta, mert a *Térey* című kötetben közreadott rapszövegeket, amelyek élő előadásban biztos jól működtek egykor, később már nem szerette. Mindketten megbántódtunk, de egyszersmind el is mélyült a barátságunk. Egy másik történet is eszembe jut. Amikor először járt nálunk, akkor én friss házas voltam, s a feleségem teljesen kiakadt, hogy János órála jóformán nem vett tudomást, úgy viselkedett a házunkban, mintha ő ott sem lett volna. Később

viszont, amikor János is családos ember lett, a feleségem arról számolt be, hogy ő így embert megváltozni nem látott. Ha jött hozzánk, a kislányaimnak mindig hozott valami csecsebecsét, nagyon pozitív irányban alakult át.

Visszatérve az irodalomhoz: nekem az első kötetemben a legfontosabb kortárs költészeti forrás Térey költészete volt, azzal együtt, hogy az állandó élcelődés tárgya volt közöttünk, hogy ő debreceni református, én pedig pannon katolikus – persze ezt termékeny különbségként értettük mindketten, amely hozzájárult ahhoz, hogy Térey veretes kálvinista lírája másként szólalt meg nálam.

Bazsányi Sándor: Én is az 1990-es évek elején ismerkedtem meg Jánossal. Ő bejárt bölcsészkarra, én bölcsészkaros voltam. Ő költő volt, én irodalomár. Ő épp kilazulóban az intézményes keretből, én meg éppen belefeszülőben. Megismerkedésünk után egy-két évvel már ritkábban találkoztunk, én szorgoskodó bölcsész voltam, ő meg végképp eltávolodott ettől az intézményes világtól.

Amit mondatok a fiatalkori személyiségéről, megjelenéséről, meg egyáltalán a költészeti (ön)képéhez való viszonyáról, az egy nagyon izgalmas feszültség volt. Azt is mondhatnám, hogy aszimmetria. Egyfelől bájos volt, hogy van egy megragadó, izgalmas, megfejtendő személyiség, későkamaszos maradványokkal a mozdulataiban, a viselkedésében, az infantilizmusában, a szerepalakítási kényszerében, és mindez együtt nagyon emberi volt. Másfelől volt az elképesztően erős költészet. És a kettő között meg volt egy rés, egy hatalmas hasadás. Ez a kettő nagyon elcsúszott egymástól. Erre a „vetemedésre” épült – ha tetszik – az ő nagyon összetett személyisége. Én akkoriban egészen más módon éltem a napjaimat, mint ő, és ezért eltávolodtunk egy kicsit egymástól. Egyszer egy nagy marhaságot mondtam a költészetéről a pécsi JAK Tanulmányi Napokon. Egy előadásban igazságtalanul, ostobán, kevés szemponttal, nagy erővel elkezdtem azt mondani, hogy Térey a legnagyobb magyar kortárs költő, és hozzá képest mindenki valamiféle alávetettségi viszonyban van. Ez egy lelkes, de buta gondolatmenet volt, és akkor János ennek megörült, hogy valaki, ráadásul az ő barátja, aki ráadásul irodalommal foglalkozik, lesz majd az ő embere. Emlékszem, hogy a soron következő kötetét úgy dedikálta nekem, hogy: „Illyés Némethnek” – ez is nagyon jellemző az ő ön- és kapcsolatépítésére. Az élet- és viselkedésformáink közötti különbség olyan mozzanatokban is megmutatkozott, hogy például János fiatalemberként az utcán minden szép nő után megfordult, amiről én meg azt gondoltam, hogy huszonévesen az ember már csak megpróbálhatná visszafogni magát az efféle kamaszos gesztusoktól, főleg ha ilyen komoly költő. De ezzel együtt is nagyon szerethető volt, az elesettségével, az akarásaival, a létezését, a hétköznapi működését meghatározó töréssel.

Amikor aztán újra szorosabbra fonódott a kapcsolatunk, az a 2000-s évek eleje lehetett. Egy anekdota jut most eszembe, ami nem rólam szól, inkább róla. Amikor 2001. szeptember 11-én a New York-i ikertornyokat lerombolták, írt egy híres verset (*Az Ikrek gyászbeszéde*). Történetesen akkor születtek ikergyerekeim, és azt mondta János, s ez egyszerre volt kedvesség a mi irányunkba és valamiféle költői önmeghatározás, hogy: „míg mások ikertornyokat rombolnak, addig ti ikreket emeltek”. Ez azért lehet jelentéssel teli anekdota, mert János akkoriban kezdett komolyodni, abban az értelemben, hogy kezdte elfogadni, hogy van az életnek, az életvezetésnek egy polgáribb módja

is, az önmagáról, a világról és a társakról való gondolkodás formájában. Egyszerűen szólva lehiggadt, maga is családot alapított. Ami egyszersmind persze egy újabb tehertételt is jelentett számára, amennyiben egy darab emberként kellett nagyon sok életet élnie, párhuzamosan futtatni egymás mellett: a családi életet, a költői-írói életet, a kapcsolatépítési életet, a karriergondozási tevékenységet, a baráti találkozót meg szervezni és lebonyolítani stb. Az egyetlen ember erejét meghaladó párhuzamos történeteket futtatott egymás mellett. A polgári, családi énye is szépen kibontakozott ezekben az években. És ekkoriban kezdtünk újra sűrűbben találkozni, utaztunk együtt, olykor elmentünk napokra, szűk hetekre, és így volt módunk beszélgetni sokat.

Fodor Péter: Térey János a 2000-es évek kezdetén új műfajokban építette tovább életművét: megjelent első verses regénye, a *Paulus*, majd a *Nibelung-lakóparkkal* elindult drámai műveinek sorozata. A *Paulus* egykori olvasói főként azok közül kerülhettek ki, aki egyébként is ismerték már a költészetét, amikor viszont a pesti kőszínházak is kezdték játszani színműveit, az Andrással közösen írt *Kazamaták*at, az *Asztalizenét*, a *Jeremiás avagy Isten hidegét*, a kortárs költészet elkötelezett híveinél szélesebb kör is találkozhatott írásművészetével. Nem a *Kazamaták* az egyetlen olyan mű, amelynek alkotói folyamatában János társszerzőként vett részt, gondoljunk például a Peer–Poós–Térey-féle rapszövegekre, a drámafordításaira és egyéb színházi-filmes munkáira [pl. a Harcos Bálinttal közösen jegyzett operalibrettóra, a *Johannára*, melyből Mundruczó Kornél forgatott filmet], de ez volt az egyik legjelentősebb, legtöbbször által ismert. Mit lehet elmondani a *Kazamaták* születéséről?

Papp András: Amikor elkezdtünk közösen dolgozni, nem a forradalom ötvenedik évfordulója járt a fejünkben. Nem arra íródott, sőt nem is '56-os darabot akartunk írni. Már csak azért sem, mert egyfelől nem dokumentarista drámát írtunk, tágasabban rendeztük be a szöveget annál, hogy „csak” egy történelmi eseményről szóljon, másfelől viszont nem is az „egész” forradalom a témája, hanem annak csak egyetlen fejezete, a Köztársaság téri párház ostroma. Meglepő volt, amikor János 2002 őszén-telén Debrecenben, a Csokonai Színház melletti Gödörben azt mondta nekem: „Már olyan régóta vagyunk barátok, hogy valamit írunk kellene közösen.” Azt válaszoltam, rendben. Döntsük el, milyen műfaj legyen! Regény ne, mert azt ő nem tud. Verses regény szintén ne, mert azt meg én nem. Kizárásos alapon maradt a dráma. Témaötlete viszont egyelőre egyikünknek sem volt. Néhány hét eltelt, 2003 telén újra találkoztunk a Gödörben, ahol megkérdezte, hogy ismerem-e a Köztársaság téri párház történetét. Mondtam: nem. Ajánlott egy könyvet, hogy olvassam el, mert a drámánkhoz ez a téma jó kiindulás lehetne. Meg is kaptam tőle a könyvet, mást is olvastunk róla, de meglepő módon ekkoriban viszonylag kevés vonatkozó munka volt föllelhető. Ahogy igent mondtam a műfajra, igent mondtam a témára is. Később derült ki, hogy Jánost már régebb óta foglalkoztatta ez a történet, már gyerekkorában olvasott róla, viszont 2002-ben még úgy érezte, hogy nem tudja drámában megírni, persze az igazsághoz hozzátartozik, hogy nekem sem volt drámaírói tapasztalatom. Ő egyébként ekkor már fordított drámát, az Örkény Színháznak a *Borisz Godunovot*, s Mundruczó Kornél is bemutatót a *Nibelungból* egy megszerkesztett részt. A színház felé tehát épp ebben az időszakban fordult. Elkezdtük a közös munkát, forrásokat

gyűjtöttünk mintegy fél évig, a Kádár-korszakban titkosított levéltári anyagokhoz is hozzá lehetett ekkor már férni, s a forradalom leverése utáni perek anyagát is használtuk. Volt is olyan egykori résztvevő, aki megnézte a darabot, s fölismerte szavait, amelyeket egykor a bíróságon mondott. 2003 szeptemberében kezdtük el a munkát a szigligeti alkotóházban. Leültünk egymással szemben, elképzeltünk egy szituációt, s mondtunk mondatokat. S ha az egymás közti dialógusban mindketten jónak éreztük, akkor leírtuk. Egy hét alatt kitaláltuk a dráma szerkezetét, a három felvonást, a főbb szereplőket, megírtunk hat jelenetet, s nemcsak az első felvonásból. Tudni kell még azt is, hogy a magyar kereskedelmi televíziócsatornákon akkor futottak a valóságshow-k, a *Big Brother* és a *Való Világ*. Az utóbbi produkcióban Stohl András egyik sokszor elhangzó mondatát János gyakorta ironikusan idézte, s ez adta az ötletet a darab rezonőr-szövívő szereplőjéhez. Lehetséges, hogy a drámának ez a része bizonyult a leginkább mulandónak.

Szigligeten ötlött föl bennünk, hogy három év múlva lesz a forradalom ötvenedik évfordulója. A szöveg írása idején nem volt esélyünk a bemutatásra. De aztán úgy hozta az élet, hogy a kéziratot János odaadta Réz Pálnak, a *Holmi* főszerkesztőjének, aki megmutatta a folyóirat szerkesztőinek, s így került a kezébe Fodor Géának, aki a Katona József Színház dramaturgjaként is dolgozott. Ő vitte el a színházba az igazgatónak, Zsámbéki Gábornak, aki fantáziát látott benne, s Gothár Pétert kérte föl arra, hogy állítsa színpadra, aki némi töprengés után elvállalta. Mi már annak is örültünk, hogy a *Holmi* 2006/3-as számában megjelenhetett a drámaszövegünk. Szerintem Gothár rendezésében igen kitűnő produkció készült. János ezt követően még inkább elmélyítette kapcsolatát a színházi világgal, engem ez nem vonzott, nem érintett meg annyira, mint őt.

Bazsányi Sándor: A *Kazamaták* azért volt fontos előadás, mert azonnal megbukott. Úgy megosztotta a színházba járó közönséget, hogy muszáj volt levenni. Bántotta a forradalomról kialakult és sulykolt közösségi képzeteket.

Papp András: Radnóti Sándor közölt elemző-kísérő esszét abban a *Holmi*-számban, amelyben napvilágot látott a *Kazamaták*, s már ő is hangsúlyozta, hogy a mű szembeszögül azokkal a várokozásokkal, amelyek egy '56-os történelmi, ha tetszik, nemzeti drámával szemben akkoriban megfogalmazódtak.

Lanczkor Gábor: Jánostól én azt hallottam, hogy csak azért úsztatok meg a „kivégezést”, mert a Mohácsi-fivérek *56 06 / Örült lélek vert hadak* című előadása hatalmas botrányt keltett.

Papp András: Azt, hogy ez volt-e az oka, nem tudom, én mindenesetre örültem, hogy megúsza komolyabb botrány nélkül a darab. Irodalmi lapok drámával nagyon régen foglalkoztak annyit, mint abban az időben, s ez jó volt természetesen nekünk. A Katona József Színház egyébként szándékosan 2006 áprilisában mutatta be a darabot, tehát nem az októberi évfordulóra időzítették, viszont szeptembertől is színpadon maradt, s a Kritikusok Céhétől meg is kaptuk a legjobb dráma díját. Emlékszem, hogy sétáltunk Jánossal a Magyar Dráma Napján a Katona József Színházhoz, s az Országház

környékén járva láttuk a rendőri készültséget, a vízagyúkat, szurreális élmény volt. Mint ahogy az is, hogy később a televízióban láthattuk, ahogy a lovas rendőrök szorították ki a tüntetőket az akkor még Köztársaság térnek nevezett térről. Mintha a történelem ismételte volna önmagát.

Fodor Péter: Ha jól sejtem, a színházi és egyéb munkái révén változott az ő kulturális státusza. Miért lehetett fontos az számára, hogy egyre több műfajban és médiumban kipróbálja magát?

Bazsányi Sándor: János el volt kényeztetve. Amit Goethe ír a *Wilhelm Meister*-regényében a *Hamlet* kapcsán, az rá is igaz volt: ezüsttálcán arany gyümölcsként hordozta őt a kilencvenes évek irodalmi világa. De az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy akkoriban elképesztő időszaka volt a költészetnek. Egy költő akkor tényleges hatást tudott gyakorolni. Bár szubkulturális hatást, de akkor az a szubkultúra szélesebb volt, intenzívebb, érzékelhetőbb és látványosabb volt. Jánosnak nagyon nehéz volt azt megélni, hogy a költészetnek ez a fajta közösségi-társadalmi helyi értéke elhalványodott a kétezres évek elejére. Tehát ha ő meg akarta őrizni a kultúrában, a művészeti világban való jelenlétnek azt az intenzív, életformaszerű tudatát, amivel őt a húszas éveiben elkényeztette a magyar kultúra, akkor ki kellett újra találnia magát, meg kellett találnia azt a műfajt, amiben tovább volt vihető vagy megújítható a korábbi virulens jelenlét.

Poós Zoltán: Való igaz, hogy a kilencvenes évek nagyon intenzív időszak volt. Emlékszem, volt olyan egyetemi színpadi felolvasásunk, amikor ugyanazon a napon kétszer ment le a „műsor”: volt egy délután és egy este, s mindkettőnek több száz fős közönsége volt. Televíziós adásokba már akkoriban is hívtak minket, kulturális magazinműsorokba főleg, de voltunk Jánossal szilveszteri műsorban is. Olyan felhajtóereje volt akkoriban a költészetnek, melyet mostanság talán a slammer világ hozott vissza. Jánost az zavarhatta az ezredforduló környékén teljes joggal, hogy az a szellemi kapacitás, az a világklasszis tehetség, amivel ő rendelkezik, nem kapja meg azt a tiszteletet még így sem, amit megérdemelne. Miért nem jelennek meg németül könyvei? Bár 2007-ben jelent meg verseskötete németül, de igazán nem sikerült a külföldi áttörés. Akkoriban ezt azzal magyarázta, hogy ehhez prózát kellene írnia. S ő nagyon határozottan mondta, hogy ő ezt a lépést nem fogja megtenni, mert a *Termann hagyományait* kudarcként élte meg, én egyébként nagyon jó könyvnek tartottam azt is. Bár később minden elhatározása ellenére mégiscsak írt prózát, valójában a drámában találta meg azt a formát, ami az ő rangjához méltóan felhozta. Jölesett neki, hogy a színházi világban megismerték és elismerték.

Lanczkor Gábor: Valóban volt egy nagy sikerszéria, mondjuk a *Nibelung-lakóparkkal* kezdődően, de az is igaz, hogy ez a szövege aligha lenne lefordítható jól németre a maga verstani megoldásaival, pl. a Himfy-strófával, mint ahogy Arany János is fordíthatatlan, s ezt Térey is belátta. A prózához aztán mégiscsak visszatért, talán részben azért is, mert a színházi projektjei kifutottak. Már nagyon jó barátok voltunk, amikor én a családommal a Káli-medencébe, Balatonhenyére költöztem, s ott is éltünk hat évig. János sokszor kérdezte tőlem, hogy nem írok-e egy Káli-regényt. Én mindig azt

válaszoltam: nem. Itt élek, benne vagyok nyakig, írok róla eleget, de hogy az ember fikciót írjon valamiről, ahhoz nem árt némi távolságtartás, és ez nekem nincs meg. Aztán egyszer kibökte, hogy ő épp egy Káli-regényen dolgozik, s várta reakciómat, azt, hogy föl fogok háborodni, amiért lenyúlta a témámat. Persze szó sem volt ilyesmiről. A regényt, amennyire tudtam, segitettem: számos részletet lektoráltam, s azt is kérte, hogy vigyem el bizonyos helyekre, nézzük meg együtt. Ezeknek a kirándulásoknak több megtörtént eseménye is belekerült a regénybe. Igazából fura viszonyom van a könyvhöz, mert nem látom egyben, mivel annyit bíbelődtem a kézirattal.

Bazsányi Sándor: Épp hozzátok mentünk Balatonhenyére, amikor beültünk egy boro-zóba, ahol János elkezdett egy játékot. Ami arról szólt, hogy zombiként feltámadnak a környékbeli falvak törökök által megölt lakói. Én kábé tíz percig jól elvoltam ezzel a játékkal, majd jeleztem neki, hogy számomra most már ez egy kissé mechanikus és unalmas időöltés. Amire azt válaszolta, hogy ez egy olyan ötlet, amiből regényt kell írni. Nem voltam meggyőződve erről. Szerencsére az elkészült regény sokkal összetettebb lett ennél a kezdő ötletnél. Dömötör András csodálatosan színpadra is vitte a Katona Kamrában. Méltó a János színházi pályafutását nyitó krétakörös *Nibelung*-előadás színvonalához.

És ezen a ponton aligha lehet nem feltenni a kérdést: hogy lehet az, hogy Debrecenben még nem adták elő a Debrecenben játszódó *Jeremiást*? Ami az ő drámairói építkezésének fontos eleme, amennyiben az *Asztalízene*, a *Kazamaták* és a *Jeremiás* hármását úgynevezett magyar trilógiának tekintette. Ráadásul – most csak az utóbbinál maradván – nagy színházi lehetőségeket rejt magában. Nem győzők csodálkozni azon, hogy eddig még nem vitték itt színre azt a Debrecen-drámát, amit a szülővárosáról mindig nagy szeretettel beszélő poéta írt. János megajándékozta a városát egy játékosan látványos jövőképpel, hiszen a *Jeremiás* metróban játszódik. Ráadásul nem üres Debrecen-pátosz működteti a darab beszélőit, hanem izgalmas, analitikus, ironikus városvizsgálati furor – tényleg csodálatos darab.

Poós Zoltán: Ha valahonnan elszármazol, én például Battonyáról származom, akármilyen jóindulattal is írok erről a településről, ha hozzáteszek egy leheletnyi kritikai felhangot, akkor az már kibeszélésnek és hálátlanságnak tűnhet. Ha valahonnan elmész, akkor már nem ott élsz, s akkor már egy más, azt is mondhatom, kényes pozícióból beszélsz.

